



BACHELOROPPGAVE

Hvordan høre de stille barna

How to hear the quiet children

Kandidatnummer 470

BLUBACH 2019/20

Fakultetet for lærerutdanning, kultur og idrett
Institutt for pedagogikk, religion og samfunnsfag

Veileder: Grete Karin Nordvik

Innleveringsdato: 02.06.2020

Antall ord: 9791

Jeg bekrefter at arbeidet er selvstendig utarbeidet, og at referanser/kildehenvisninger til alle

kilder som er brukt i arbeidet er oppgitt, jf. Forskrift om studium og eksamen ved Høgskulen på Vestlandet, § 12-1.

Forord

Å skrive en bacheloroppgave har vært en utfordrende og tidkrevende prosess, men det har også vært veldig interessant og ikke minst lærerikt.

Jeg ønsker å takke veileder min, Grete Karin Nordvik, for god veiledning med tilbakemeldinger og støtte underveis i skriveprosessen av min bacheloroppgave.

Jeg vil også rette en stor takk til informantene mine som ønsket å delta, og gjorde det mulig for meg å skrive denne oppgaven!

Summary in English

It can be quite pleasant with quiet children who does not require a lot and neither takes a lot of space in kindergarten. On the other hand, this behavior makes it easier to overlook these children's needs and wishes. Some children are quiet simply because it is a natural part of their personality, while other children are quiet because they are in a tough path and this is how they express it.

The quiet children and internalized behavior as behavior problem have over the past few years been given more focus and is seen as a risk factor for later mental health problems, like depression and anxiety. The mental health of children and adolescents is a current issue. To be able to function in social settings is essential for several areas like for instance mental health and well-being. Social skills are developed in social interactions, typically through children playing. Quiet children does less often take active part in social interactions, and therefore lose opportunities for important learning.

In this bachelor's thesis I will focus on the quiet children and how kindergarten teachers can support their development of social competence. I will focus on the quiet children and internalized behavior as a behavioral problem. On this basis, my research question is the following: «*Which understanding does kindergarten teachers have about the quiet children in kindergarten, and how can kindergarten teachers support the quiet children and their development of social competence?*». To answer this question, I have made qualitative interviews with kindergarten teachers. The kindergarten teachers seems to be aware of the problems, and they describes different strategies to help these children.

Innholdsfortegnelse

1.0 Innledning	s.6
1.1 Problemstilling.....	s.6
1.2 Bakgrunn for valg av tema.....	s.6
1.3 Oppbygging av oppgaven.....	s.7
2.0 Teoridel	s.8
2.1 Stille barn og innagerende atferd.....	s.8
2.2 Sosial kompetanse.....	s.9
2.2.1 Utvikling av selvet og selvverd.....	s.10
2.2.2. Vennskap og lekens betydning for sosial kompetanse.....	s.11
2.2.3 Sosial kompetanse og atferdsvansker.....	s.12
2.2.4 Å utvikle og fremme sosial kompetanse.....	s.13
2.3 Psykisk helse og sosial fungering.....	s.13
2.4 Tidlig innsats.....	s.14
3.0 Metode	s.16
3.1 Etske betraktninger og valg av metode.....	s.16
3.2 Kvalitativ metode.....	s.17
3.3 Kvalitativ forskningsintervju.....	s.17
3.4 Valg av informanter.....	s.18
3.5 Arbeid med intervjuguide	s.18
3.6 Transkribering og analysering av intervju.....	s.18
3.7 Egne erfaringer med metode.....	s.19
4.0 Presentasjon av funn	s.20
4.1 Begrepsforståelse av begrepene stille barn og innagerende atferd.....	s.20

4.2 Begrepsforståelse av sosial kompetanse.....	s.21
4.3 Hvordan barnehagen kan bidra til å være en støtte for stille barn og barn som viser innagerende atferd	s.22
4.4 Å arbeide med utvikling av sosial kompetanse hos barn i barnehagen.....	s.23
5.0 Drøfting.....	s.25
5.1 Stille barn og innagerende atferd som atferdsproblematikk.....	s.25
5.2 Hvordan barnehagen kan bidra til å være en støtte for stille barn og barn som viser innagerende atferd.....	s.26
5.3 Å arbeide med utvikling av sosial kompetanse hos barn i barnehagen.....	s.28
6.0 Avslutning.....	s.30
7.0 Litteraturliste.....	s.31
Vedlegg 1 Samtykkeerklæring.....	s.33
Vedlegg 2 Intervjuguide.....	s.35

1.0 Innledning

I barnehagen er det mange forskjellige barn som alle mestrer sosiale oppgaver og utfordringer ulikt. Det kan oppleves som nokså behagelig å være rundt de barna som er stille og ikke tar så mye plass. Samtidig kan det være lett for å overse de stille barnas behov og ønsker (Lund, 2012, s.22). Stille barn og innagerende atferd som atferdsproblematikk har de siste årene fått mer oppmerksomhet enn før, og blir sett på som en risikofaktor for utvikling av psykiske vansker som depresjon og angst (Pettersen, 2019). I denne bacheloroppgaven har jeg valgt å skrive om temaet stille barn i barnehagen og deres utvikling av sosial kompetanse. Jeg vil rette søkelys mot innagerende atferd som atferdsvanske i barnehagen, og hvordan barnehagelærere kan støtte stille barn og deres utvikling av sosial kompetanse.

1.1 Problemstilling

Gjennom arbeidet med denne oppgaven ønsket jeg å lære mer om hvilken forståelse barnehagelærere har om stille barn og betydningen av ha sosial kompetanse.

Problemstillingen har utviklet seg underveis i prosessen, og jeg har endret på formuleringer fordi jeg ønsket at den skulle være mer tydelig og konkret. Det førte ikke til noen endringer for formålet av oppgaven. Min problemstilling er følgende: *«Hvilken forståelse har barnehagelærere om stille barn i barnehagen, og hvordan kan barnehagelærere støtte stille barn og deres utvikling av sosial kompetanse?»*.

1.2 Bakgrunn for valg av tema

Jeg har valgt temaet stille barn i barnehagen og deres utvikling av sosial kompetanse da jeg synes det er et interessant og viktig tema å belyse. Stille barn er barn som er sjenerte og stille, gjør lite ut av seg og kan oppleves som reserverte og uinteresserte av andre. Dette er barn som kan bruke stillheten som uttrykk for vansker, og gjerne trenger litt ekstra hjelp og støtte i sosiale sammenhenger. Innagerende atferd vil si å vise en tilbaketrukket atferd hvor en holder følelser og tanker for seg selv (Lund, 2012, s. 25 – 30). Jeg kommer til å bruke begge begrepene, stille barn og innagerende atferd, men innagerende atferd er gjerne et mer konkret begrep for en bestemt atferd, og som også ofte brukes som et begrep for en atferdsvanske. Alle barn kan være stille i ulike situasjoner, men det handler om hvor ofte og i hvilken sammenheng de er stille (Lund, 2012, s. 25 – 30). Det å mestre ulike sosiale settinger er grunnleggende viktig for flere arenaer, som for eksempel relasjonsbygging, psykisk helse og

trivsel. Selv om noen barn er mer reservert og stille enn andre, har de alle like stor rett til å bli sett og hørt (Lund, 2012, s.8).

Ifølge Nielsen (2007, s.21) er vi gått fra å se på beskjedenhet og sjenanse som kledelig, særlig hos unge jenter, til hvor vi i dag regner innagerende atferd som en atferdsvanske. I Rammeplan for barnehagen (2017, s.22 – 23) er arbeid med sosial kompetanse et formål. Barnehagen skal tilrettelegge for at barn får danne vennsksrelasjoner og ta del i sosiale samspill med andre barn. Det handler om at alle barn skal oppleve at de blir sett, hørt og respektert for den de er, og erfare trygge relasjoner til andre barn og voksne i barnehagen (Utdanningsdirektoratet, 2017, s.19).

1.3 Oppbygging av oppgaven

Bacheloroppgaven min er delt opp i en teoridel, metodedel, presentasjon av funn og drøfting. I teoridelen vil jeg presentere teori som er relevant for oppgaven og problemstillingen min. Etter teoridelen vil jeg legge frem hvilken metode jeg har brukt og hva som kjennetegner den. Videre presenterer jeg funnene som jeg har fått etter forskningen. Deretter kommer drøftingskapittelet hvor jeg drøfter mine funn opp mot teori. Til slutt kommer det en avslutning hvor jeg reflektere over hvordan jeg har opplevd prosessen og arbeidet med bacheloroppgaven.

2.0 Teoridel

I dette kapittelet skal jeg presentere teori som er relevant i forhold til min oppgave og problemstilling, som er: «*Hvilken forståelse har barnehagelærere om stille barn i barnehagen, og hvordan kan barnehagelærere støtte stille barn og deres utvikling av sosial kompetanse?*». Når jeg skal analysere og forklare begrepene stille barn og sosial kompetanse er det viktig å ha teori som jeg støtter seg på. På den måten kan jeg si at den teorien jeg presenterer i dette kapittelet, setter en ramme for veien videre i oppgaven og danner grunnlaget for drøftingskapittelet (Rienecker & Jørgensen, 2013, s.180 – 181).

2.1 Stille barn og innagerende atferd

I innledningen av oppgaven skrev jeg at stille barn er barn som er sjenerte, stille og som gjør lite ut av seg. Derfor er dette barn som kan oppleves som reserverte og uinteresserte av andre. Hva som ligger i begrepet stille barn, er nært knyttet opp mot hva det vil si å vise innagerende atferd. Innagerende atferd vil si å vise en tilbaketrukket atferd, være innadvendt og holde følelser, refleksjoner og tanker for seg selv. For personer som viser innagerende atferd kan tidligere negative erfaringer i sosiale settinger gjøre at de mister motivasjon, og kan hindre dem i å prøve å ta kontakt med andre på nytt. De kan oppleves som triste, avvisende og usikre av andre personer. Begrepet stille barn er et begrep som handler om temperament og personlighetstrekk, mens innagerende atferd kan være knyttet til angst og personlighetsvansker.

Det finnes ulike årsaker til at en person viser innagerende atferd. Det kan for eksempel være at man befinner seg i en utfordrende periode i livet, er deprimert, er usikker, opplever mobbing eller at en er sjenert av natur. Innagerende atferd kan oppstå som et resultat av negative erfaringer i tidligere sosiale settinger. Barn som viser innagerende atferd kan derfor ha utfordringer i nye relasjoner, fordi den andre parten kan oppleve at barnet ikke gir dem noe tilbake. For barnet kan dette gå utover læringssituasjonen. Innagerende atferd betyr ikke at barnet ikke er i stand til å lære, men emosjonelle opplevelser styrer konsentrasjonen hos barnet. Stillhet og innagerende atferd kan være et tegn på mistilpasning, men et barn kan også være stille uten at noe nødvendigvis er galt, påpeker Lund (2012, s.25 – 30).

Utagerende atferd brukes gjerne som et begrep som en motsetning til innagerende atferd. Utagerende atferd vil si å ha manglende selvkontroll, å handle etter impulser, å være fysisk og aggressiv, og å ikke ta hensyn til andre i konflikter (Lund, 2004, s.18 – 20). I en situasjon med

mobbing og konflikt, er det ofte barnet som viser innagerende atferd som har offerrollen, mens barnet som viser utagerende atferd er mobberen. Disse to atferdsuttrykkene viser seg som forskjellige, men har også noen fellesnevner, som for eksempel ensomhet, utfordringer i å danne vennsksrelasjoner, de utfordrer omgivelsene og atferden går utover egen læringen. Det kan være lett for å overse stille barn og barn som viser innagerende atferd, og tenke at de er mer behagelige å være rundt, i motsetning til barn som viser utagerende atferd. Det er viktig å huske at arbeid med sosial kompetanse kan være helt nødvendig både for barn som viser innagerende atferd og barn som viser utagerende atferd. Det er viktig å ikke kategorisere barn og være oppmerksom på at ingen bare viser enten en utagerende atferd eller en innagerende atferd. Alle mennesker er forskjellige og viser ulike tilnærminger og oppførsel etter hvor vi er, og hvem vi er sammen med (Lund, 2012, s.29 – 31).

2.2 Sosial kompetanse

Det å ha sosial kompetanse innebærer å ha ferdigheter og kunnskaper som gjør at en kan være i samspill med andre. En kan se på sosial kompetanse som et mer overordnet begrepet som inneholder de sosiale ferdighetene man sitter inne med. Sosial kompetanse handler om å analysere, oppfatte og handle i sosiale sammenhenger og videre da mestre situasjonene som oppstår i sosialt samvær. Kort sagt handler sosial kompetanse om å ha en evne til å lykkes i møte med andre. Ifølge Lamer (1997, s.19 – 20) innebærer det å kunne delta i samtaler, men også å kunne oppfatte hverandres non-verbale uttrykk.

Lamer (1997, s.114 – 115) knytter sosial kompetanse opp mot fem hovedområder:

selvhevdelse, empati og rolletaking, prososial atferd, selvkontroll og lek, glede og humor.

Selvhevdelse handler om å tørre å si sin mening høgt, stå imot gruppepress og uenigheter på en god måte, og å klare å tilpasse seg etter en lek som allerede pågår. Empati og rolletaking innebærer å kunne sette ord på og forstå egne og andres følelser, være inkluderende, se ting fra andre sitt perspektiv og bruke passende stemmeleie og kroppsspråk. Det å ha prososial atferd vil si at man har en positiv holdning til å være i et fellesskap, gjennomfører handlinger som vil være til nytte for andre, og håndterer kompromisser og konflikter. Selvkontroll handler om å kunne kontrollere og planlegge atferden sin, akseptere at andre kan ha andre ønsker og finne mulige løsninger dersom det oppstår en konflikt. Å ha humoristisk sans, oppleve glede og kunne slappe av i leken er også sentralt. Dette sistnevnte området handler om å kunne forstå skjulte signaler i leken og klare å skille mellom lek og alvor (Lamer, 1997, s.114 – 115).

BLUBACH

Kandidatnummer: 470

Innleveringsfrist: 02.06.2020

2.2.1 Utvikling av selvet og selvverd

Sosial kompetanse er sterkt tilknyttet til opplevelse av egen selvverd. Dette er fordi at en gjennom sosialisering og samhandling i relasjoner med andre får en bekreftelse og opplevelse av en selv. Man kan se på selvet som en ide eller bevissthet man har av seg selv. Med selvverd menes hvordan en gjennom selvtillit og eget selvbilde verdsetter seg selv som individ. Dersom man opplever å få ros for en handling en har gjort eller et forsøk selv om man ikke nødvendigvis lykkes, vil det være med på at man akseptere seg selv og det vil gi en positiv innvirkning på opplevelsen av egen selvverd. Utviklingen av selvverd er noe som skjer kontinuerlig og vi er dermed avhengige av å være i relasjon til andre mennesker for å utvikle forståelse av vårt eget selv (Askland & Sataøen, 2013, s. 149 – 150).

Daniel Stern, psykoanalytiker og spedbarnsforsker, påpeker i sin teori at barn er født med sosiale behov, og at kvaliteten i sosiale relasjoner mellom barn og voksen er viktig for utvikling av selvet. Gjennom fem områder beskriver Stern barnets opplevelse av seg selv kjennetegnet ved utviklingslinjer som er aktive hele livet. Det første området, *det grytende selvet (0 – 2mnd.)*, handler om spedbarnet som opplever og er med på å danne sitt eget selv helt fra barnet er nyfødt. *Amodal persepsjon* er her et begrep som blir brukt, som betyr at barnet har evne til å oppleve sammenheng mellom det barnet hører, ser og føler. Dersom barnet blir møtt med forståelse og får dekket sine primære behov, vil barnet oppleve seg forstått, trygg og bekreftet som det menneske det er.

Kjerneselvet (2 – 6mnd.) blir dannet i en periode hvor barnet begynner å kommunisere mer med andre rundt seg, hvor barnet søker øyekontakt, smiler og prater på sin egen måte. Her er det fire selvopplevelser som sammen blir oppfattelsen av kjerneselvet. *Selv-handling* innebærer at barnet forstår at det har evne til å påvirke og kontrollere bevegelsene i kroppen. *Selv-sammenheng* handler om følelsen av at kroppen er i et samspill hvor alt henger sammen. *Selv-affektivitet* er opplevelsen av at barnet får en forståelse av at det har følelser som henger sammen med handlinger, som gir mening og tilhører selvet. *Selv-historie* er oppfatning av hukommelse av tidligere hendelser, og opplevelsen av at en forandrer seg, men likevel er den samme. I denne perioden, *kjerneselvet*, er respons avgjørende for barnet hvor det vil være med på å skape bekreftelser, en positiv selvfølelse og forståelser som barnet tar med seg i andre interaksjoner. Videre kommer selvopplevelsen, *det subjektive selvet (7 – 15mnd.)*, hvor barnet får en bevissthet på at barnet selv, og også andre, har sitt egen sinn. Det oppstår en forståelse av at andre også er i en tilstand og situasjon som menneske slik som en selv er i. I denne

selvopplevelsen blir begrepet *affektiv inntoning* brukt, som innebærer at en person kan gjenkjenne og sette ord på en annen sine følelser. Dette kan for eksempel være når et barn uttrykker følelser ved bruk av kroppen, og omsorgspersonen oppfatter og setter ord på det.

Fornemmelse av verbalt selv (15 – 36mnd.) er en selvopplevelse hvor utvikling av verbalt språk står sentralt. Barnet begynner å bruke begreper som «jeg» og «mitt», og lærer hvilket kjønn og kultur en tilhører. Gjennom utvikling av verbalt språk kan barn uttrykke og formidle hendelser på en annen måte, og kommunikasjonen kan foregå både verbalt og non-verbalt. Her blir den voksnes rolle som anerkjennende og aksepterende av barnets uttrykk viktig for det verbale selvet. Det siste området i Sterns teori om opplevelse av selvet kalles *fornemmelsen av et narrativt selv (ca. fra 3år)*. Under dette selvutviklingsområdet bruker barna språket til å lage egne fortellinger hvor deler er inspirert av virkeligheten, mens noe er fantasi. Barna bruker da egne ord og de viktigste inntrykkene de har erfart i ulike situasjoner. Gjennom en fortelling skaper barnet et bilde av seg selv og reflekterer rundt egne erfaringer som videre er en viktig del av identitetsutviklingen. Det å kunne skape fortellinger er en sentral del for utviklingen av sosial kompetanse (Askland & Sataøen, 2013, s.114 – 126).

2.2.2 Vennskap og lekens betydning for sosial kompetanse

Det sier seg gjerne selv at barn som har sosial kompetanse har et bedre utgangspunkt for å danne vennsapsrelasjoner med andre barn. Lek er en sentral arena for å danne vennskap, og lek mellom barn gir erfaringer og opplevelser som ingen andre interaksjoner for barn kan gi. Dette er fordi barn i relasjon med hverandre har i utgangspunktet samme status, i motsetning til forhold mellom for eksempel barn og foreldre. I samspill med andre barn vil et barn ha mulighet til å forhandle om status og ta nytte av ulike sosiale tilnærminger som de selv har fanget opp i andre situasjoner og relasjoner. Vennskap mellom barn er en arena for uenigheter og konkurranse, men også for rettferdighet og samarbeid. Vennsapsrelasjoner hos barn er derfor givende og gir gode erfaringer som barn tar med seg videre i livet. I lys av de fem områdene som Lamer (1997, s.114 – 115) bruker i sammenheng med sosial kompetanse: *rolletaking og empati, selvkontroll, glede og humor, selvhevdelse og prososial atferd*, er alle fem relevante i lek mellom barn. I samspill og lek mellom barn, utvikler de visse ferdigheter som å ta initiativ, løse uenigheter, kunne forstå andres perspektiv, dele, tilpasse seg andre og hjelpe. Dette er sentrale egenskaper og kunnskaper som er med på å utvikle sosial kompetanse hos barn. Rollelek er et konkret eksempel på en form for lek som er tett knyttet opp mot sosial kompetanse. I den sosiale rolleleken får barnet oppfatte og reflektere over seg selv, og utvikle

BLUBACH

Kandidatnummer: 470

Innleveringsfrist: 02.06.2020

en bevissthet rundt egen identitet. I leken er ofte barna fokuserte, konsentrerte og oppslukt av aktiviteten som foregår, og som voksen er det ikke alltid like lett å få med seg hva som skjer mellom barna. Dette gir en grunn til å være bevisst på hvor fokuset i leken skal være og hvilken betydning sosial kompetanse har for barn for utbytte av leken. Et barn som har sosiale ferdigheter og kompetanse går inn i leken med et bedre grunnlag og har lettere for å få venner, som er helt avgjørende for trivsel i barnehagen (Lamer, 1997, s.27 – 28).

2.2.3 Sosial kompetanse og atferdsvansker

Barn med atferdsvansker er barn som opptrer med en atferd som ikke tilsvare de sosiale forventningene, normene og standardene i de sosiale miljøene som barna befinner seg i. Sosial kompetanse og atferdsvansker har ofte en sammenheng. Dette er fordi barn med atferdsvansker ofte har utfordringer i relasjoner til jevnaldrende barn. De har kanskje manglende sosiale ferdigheter og klarer ikke å tilpasse atferden sin. Manglende sosial kompetanse kan også være en faktor som bidrar til å utvikle atferdsvansker. Barn med atferdsvansker og dårlig sosial kompetanse får ikke erfare, eller stimulere sosiale ferdigheter slik som andre barn får i møte med jevnaldrende. Dette er sosiale ferdigheter som er viktig å ha for å bli inkludert og danne vennsksrelasjoner. Dermed får gjerne ikke barn med atferdsvansker og dårlig sosial kompetanse utviklet prososiale holdninger, som for eksempel å vise empati, samarbeide og dele med andre. Dette kan føre til at de opplever å bli avvist av andre jevnaldrende barn, og mister mulighet til å ta del i en sosial læring.

Prososial atferd, som er nevnt i avsnitt 2.2, utvikles og kommer til uttrykk i vennsksrelasjoner, hvor barn fanger opp og påvirker hverandres positive handlinger. Barn med sosial kompetanse kan oppfatte signaler fra andre barn, og ved uenigheter vil de da ha en evne til å vise forståelse istedenfor motstand. Barn med atferdsvansker og utfordringer når det gjelder relasjonsbygging til jevnaldrende barn, vil gjerne ikke kunne utvikle ferdigheter som gir evne til å mestre uenigheter og konflikter. Barn med atferdsvansker som blir avvist av andre barn, blir gjerne ensomme og kan utvikle en antisosial atferd senere i livet. På bakgrunn av dette er det nødvendig at barn med atferdsvansker får danne positive relasjoner med jevnaldrende barn, nettopp fordi slike relasjoner vil gjøre at barna med atferdsvansker får utvikle sosial læring, selvkontroll og empati. Positive relasjoner til jevnaldrende barn er en viktig beskyttelsesfaktor for barn med atferdsvansker (Drugli, 2013, 124 –127).

2.2.4 Å utvikle og fremme sosial kompetanse

Å utvikle barns sosiale ferdigheter og kompetanse er sentralt, og i noen tilfeller også helt nødvendig. Sosiale oppgaver for barn handler om hvordan barn tilnærmer seg situasjoner for å delta i lek og fellesskap, og hvordan de videre viser initiativ og håndterer eventuelle utfordringer. I de første leveårene handler sosialiseringen for barn om sosialt samspill i forhold til en voksen, mens videre står relasjonen barn har til andre barn sentralt. Det er i interaksjon mellom barn, og særlig lek, at sosial kompetanse utvikles og utprøves. Når man skal arbeide med å utvikle og fremme barns sosiale kompetanse, vil det være betydningsfullt å observere leken som sosial arena. I det pedagogiske arbeidet med sosial kompetanse, er det viktig at voksnes forventninger står i samsvar med barnas utvikling og enkeltbarnets behov. For å få bedre forståelse av et barns sosial kompetanse kan voksne ha søkelys på hvordan barns sosiale behov dekkes, gjennom å observere hvordan de kommuniserer, handler og hvilke sosiale strategier barn tar i bruk i samspill med andre barn. Ved hjelp av systematisk observasjon vil en kunne kartlegge enkeltbarn og barnets rolle i barnegruppen. Barn som leker sammen, har et ønske om at leken skal vare og videreutvikles. Dermed kan en som voksen rette oppmerksomheten på hvem av barna som har prososial atferd, viser initiativ og kan videreutvikle leken (Vedeler, 2007, s.112 – 118). For å utvikle barns sosiale kompetanse vil det også være naturlig å jobbe med løsningsstrategier for barn. Noen eksempler på det kan være å lære barn hvordan de skal gå frem for å spørre om å være med i en lek, at det er en mulighet for at de andre barna sier nei, og hva barnet da kan gjøre. Arbeid med sosial kompetanse er et overordnet mål. Skal dette målet nås må det gjøres en innsats i barnehagen, slik at det ikke er forkunnskapene hos barna som er avgjørende for læringsutbytte i barnehagen (Lamer, 1997, s.36).

2.3 Psykisk helse og sosial fungering

Den sosiale utviklingen har en klar sammenheng med den emosjonelle utviklingen. Den sosiale utviklingen handler om å lære seg å kunne omgås andre mennesker, utvikle sosial kompetanse og å kunne tilpasse atferden etter forventinger fra samfunnet og omgivelsene man er i (Drugli & Lekhal, 2018, s.73). Den emosjonelle utviklingen handler om hva vi føler, hvordan vi opplever det vi føler og hvordan følelsene våre kommer til uttrykk. Helt fra barn er små, lærer de om egne og andres følelser gjennom observasjoner og erfaringer i interaksjoner med andre mennesker. For at barn skal danne relasjoner til andre barn, vil det være nødvendig at barn uttrykker egne følelser på en måte som andre barn kan oppfatte. Den sosiale

BLUBACH

Kandidatnummer: 470

Innleveringsfrist: 02.06.2020

utviklingen og den emosjonelle utviklingen handler om hvordan barn opplever samspill med andre, og påvirker barns selvopplevelse, trivsel og utvikling videre i livet (Drugli & Lekhal, 2018, s.62 – 63).

Sosial fungering henger tett sammen med psykisk helse, og da også psykiske vansker.

Psykiske vansker er lettere mentale vansker som påvirker hverdagslivet. Man kan dele psykiske vansker i to grupper, internaliserte vansker og eksternaliserte vansker. Internaliserte vansker er emosjonelle vansker hvor følelser og tanker er vendt innover mot en selv, som kan være utfordrende for andre å oppfatte. Dette kan handle om følelser som engstelse og tristhet, og personer med internaliserte vansker er ofte reserverte, krever lite og gir minimalt med respons. Eksternaliserte vansker er som en motsetning til internaliserte vansker, hvor følelser er mer synlig og lett å få øye på. Barn som har eksternaliserte vansker uttrykker ofte aggressive følelser som irritasjon og trass, og blir dermed lett avvist av andre barn.

Internaliserte vansker kan ses i sammenheng med stille barn og barn som viser innagerende atferd. Barn som viser innagerende atferd og har utfordringer med sosiale samspill og relasjonsbygging, går glipp av en helt vesentlig del av den sosiale og den emosjonelle utviklingen. Det kan også påvirke barnets psykiske helse. Barn trenger å være i sosiale samspill med andre barn, men noen er avhengige av å ha en trygg voksen for å få støtte og veiledning i sosiale sammenhenger (Drugli & Lekhal, 2018, s.86 – 88).

2.4 Tidlig innsats

Noen barn har så store utfordringer og vansker, at den hjelpen barnehagen kan tilby ikke er tilstrekkelig. I slike tilfeller må barnehagen samarbeide med andre samarbeidspartnere som har faglig kompetanse som supplerer med barnehagens kompetanse på området det gjelder. Formålet med tidlig innsats er å sette i gang med tiltak så tidlig som mulig for barn som har spesielle behov. Gjennom samarbeid mellom barnehagen og andre samarbeidspartnere, kan partene sammen drøfte nødvendige tiltak ut ifra faglig kompetanse på området.

Samarbeidspartnere for barnehagen kan for eksempel være barnevernstjenesten, Barne- og ungdomspsykiatrisk poliklinikk (BUP), helsesykepleiere og Pedagogisk psykologisk tjeneste (PPT). Barn som har vansker og utfordringer i hverdagen har behov for hjelp i løpet av kort tid for å få det bedre. Det er viktig for å forebygge eventuelle alvorlige konsekvenser for barnets utvikling og psykiske helse. Noen barn får for eksempel behandling av helsevesenet, mens andre ganger får barnehagen råd og veiledning, slik at barnehagen kan lage et tilpasset

opplegg i barnehagen. Eventuelle tiltak som blir satt i gang bør vurderes jevnlig, for å kunne oppnå det utbytte man ønsket og forventet å få (Drugli & Lekhal, 2018, s.146).

Desto tidligere barn og unge får hjelp, desto større er sannsynligheten for at alvorlige og komplekse problemer oppdages, og avverges (Kunnskapsdepartementet, 2007, s.27). For barn som er stille og barn som viser innagerende atferd kan det å være i store grupper, særlig være en utfordring. Tidlig innsats for disse barna kan derfor omhandle tiltak med fokus på sosiale samspill med andre barn, og tilknytning til de voksne i barnehagen. Dette er viktige tiltak som kan ha stor betydning for barnas videre utvikling, psykiske helse og trivsel i barnehagen.

3.0 Metode

I dette kapitlet skal jeg presentere hvilken form for metode jeg har brukt for å innhente informasjon til bacheloroppgaven, sett i lys av min problemstilling: «*Hvilken forståelse har barnehagelærere om stille barn i barnehagen, og hvordan kan barnehagelærere støtte stille barn og deres utvikling av sosial kompetanse?*». Metode er teoribaserte redskaper som en bruker for å samle inn informasjon og videre tolke, vurdere og analysere data (Rienecker & Jørgensen, 2013, s.180). Metoden jeg har valgt å bruke er kvalitativ metode.

3.1 Etske betraktninger og valg av metode

Jeg har valgt å bruke kvalitativ metode og kvalitativt intervju av to barnehagelærere. Ved kvalitativ metode kunne jeg få høre om informantenes egne opplevelser, meninger og erfaringer rundt temaet sosial kompetanse og stille barn i barnehagen. Gjennom å bruke denne metoden fikk jeg innblikk i informantenes hverdag i en naturlig setting (Bergsland & Jæger, 2014, s.67). Informantene fikk et informasjonsskriv med samtykkeerklæring, som innebærer at de fikk et skriv med informasjon om oppgaven, hva det ville innebære å delta i intervjuet og dette samtykket de ved å skrive under. Jeg informerte også om at intervjuet ville bli tatt lydopptak av og forgå helt anonymt, at de som informanter hadde mulighet til å trekke seg i prosessen og at de hadde rett til innsyn i materialet. I informasjonsskrivet hadde jeg skrevet om problemstillingen, mål og bakgrunn for valg av tema. Bacheloroppgaven min er anonymisert for å ivareta personvern, som vil si at jeg ikke har med noen form for personlige opplysninger verken om informantene, barn eller barnehagen de jobber i (Bergsland & Jæger, 2014, s.83).

Jeg hadde planlagt og avtalt å møte informantene for å gjennomføre intervjuene, men på grunn av Corona-pandemien/COVID-19 ble situasjonen litt annerledes, og jeg måtte dermed ha ett av intervjuene på telefonen. På forhånd hadde jeg undersøkt om prosjektet mitt måtte meldes inn til NSD, Norsk Senter for forskningsdata AS, og det måtte det på bakgrunn av bruk av båndopptaker i intervjuene. Da jeg ble nødt til å ha ett av intervjuene på telefon, undersøkte jeg om jeg måtte sende inn en endringsmelding til NSD. Det trengte jeg ikke fordi jeg uansett brukte båndopptaker og dermed ble databehandlingen av materialet den samme. Jeg var og i dialog med informanten det gjaldt som sa ja til å delta i et telefonintervju.

3.2 Kvalitativ metode

Kvalitativ metode er som nevnt i avsnitt 3.1 en metode som går inn i dybden og tar for seg opplevelser og erfaringer. Datainnsamlingen ved bruk av denne metoden vil ofte være i en form for tekst og kan ikke måles eller uttrykkes i form av mengder eller tall, slik som i en kvantitativ metode. Når en tar i bruk kvalitativ metode, er en opptatt av å skaffe seg både ny og mer kunnskap om et emne som man muligens ikke har så mye forkunnskap eller informasjon om (Bergsland & Jæger, 2014, s.67). Forskere som tar i bruk kvalitativ metode, ønsker å finne sammenhenger i et helhetlig bilde og er mer rettet mot subjektive opplevelser (Løkken & Søbstad, 2013, s.35). Jeg har brukt kvalitativ metode fremfor kvantitativ metode fordi jeg ønsket at svarene skulle være mer grundig og inn i dybden, samtidig som jeg opplever at det er den metoden som passer best for min problemstilling for at jeg skulle få den informasjonen jeg ønsket. Dersom jeg hadde valgt å bruke kvantitativ metode ville det gjerne vært mer utfordrende å få svar på min problemstilling.

3.3. Kvalitativ forskningsintervju

Et intervju er en samtale mellom som oftest to mennesker om et tema valgt på bakgrunn av et felles interessefelt (Bergsland & Jæger, 2014, s.72). Når en bruker forskningsintervju som metode er man ute etter å få tak i informantens erfaringer og meninger hvor man etterpå skal tolke det som informanten har fortalt (Løkken & Søbstad, 2013, s.104). Et godt intervju inneholder mer åpne spørsmål som gjør at informanten får lyst til å åpne seg og reflekterer over egne erfaringer, tanker og opplevelser. Ved å bruke intervju som metode for å innhente data, fikk jeg stilt spørsmålene mine som var avklart på forhånd, men hadde også mulighet til å stille oppfølgingsspørsmål og stille spørsmål dersom noe var uklart (Bergsland & Jæger, 2014, s.72).

Jeg benyttet meg av telefonintervju som metode på ett av intervjuene hvor jeg hadde på høyttaler og tok lydopptak av samtalen. Når en tar i bruk et teknisk verktøy som en mobiltelefon, kan intervjuet bli sett på som et mer indirekte intervju, men det blir ikke ansett som en indirekte metode for det om. Et negativt aspekt ved telefonintervju er at en ikke har kontakt eller får se hverandre ansikt til ansikt. Dette er en svakhet fordi kroppsspråk gir mye kunnskap og informasjon som ikke blir fortalt ved bruk av ord (Løkken & Søbstad, 2013, s.106). Corona-pandemien/COVID-19 gjorde at jeg måtte bruke denne måten å intervju på,

men jeg opplever likevel i etterkant at telefonintervju er et godt alternativ og en god metode å bruke til å samle inn data.

3.4 Valg av informanter

Det var viktig at jeg valgte informanter med kunnskaper til å beskrive, forklare og reflektere rundt temaet stille barn og deres utvikling av sosial kompetanse. Da jeg skulle velge informanter, ønsket jeg derfor å intervju barnhagelærere som jobber i barnehage. Dette er fordi jeg tenker at de sitter inne med mye kunnskap og ikke minst erfaringer som kunne komme godt med i intervjuet. Jeg kjente til to barnhagelærere fra før av, og ga de et skriv med informasjon om oppgaven og en samtykkeerklæring. De var positive til forskningsintervjuet og ønsket å delta (Bergsland & Jæger, 2014, s.71).

3.5 Arbeid med intervjuguide

En intervjuguide utarbeides før intervjuet for å sette en slags ramme for en intervjusituasjon, og en plan over spørsmålene som skal bli tatt opp i intervjuet. Intervjueren vil likevel underveis i intervjuet kunne velge en annen rekkefølge på spørsmålene, og stille flere eller andre spørsmål for å få mer informasjon (Løkken & Søbstad, 2013, s.108). Jeg lagte spørsmålene til intervjuguiden med utgangspunkt i min problemstilling, og under intervjuene stilte jeg oppfølgingsspørsmål ut ifra det informantene svarte. Jeg hadde også forberedt meg og notert ned mulige oppfølgingsspørsmål som jeg kunne benytte. I intervjuet stilte jeg spørsmål om hva de lå i ulike begrep som stille barn, innagerende atferd og sosial kompetanse. Videre stilte jeg mer åpne spørsmål om sosial kompetanse og stille barn. Jeg spurte om informantene ville ha spørsmålene på forhånd av intervjuet, og det ønsket de begge to. På den måten hadde de mulighet til å forberede seg. Under intervjuene tok jeg i bruk en båndopptaker slik at jeg kunne være mer fokusert og til stede i intervjuet, og det gjorde at det var lettere for meg å konsentrere meg om det som ble sagt og følge opp med videre spørsmål (Bergsland & Jæger, 2014, s.70).

3.6. Transkribering og analysing av intervju

Etter at jeg hadde gjennomført intervjuene, lyttet jeg til materialet og skrev ned samtalen ordrett, altså transkriberte materialet. Spørsmålene mine var ikke kategorisert, så videre samlet jeg svarene etter tema som jeg på forhånd hadde bestemt. Dette gjorde jeg for å skape orden og fordi det ble lettere å sammenligne svarene. Under transkriberingen var det behov

for å ta vekk sitater fra informantene, fordi det gjerne ikke var relevant, ikke tilførte ny informasjon, eller inneholdt gjentakelser av informasjon som allerede hadde blitt nevnt. Det gjorde at jeg fikk redusert datamengden, og det ble lettere å forstå hva som var mest relevant og aktuelt for meg å bruke i forhold til min problemstilling. Videre ble det lettere å sammenligne svarene til informantene. Jeg støttet meg til teori for å velge ut hvilke deler av sitatene jeg brukte hvor i resultatpresentasjonen, for å kunne belyse min problemstilling. Deretter så jeg hvordan informantenes utsagn samsvarte med ulike deler av teorien jeg har brukt (Bergsland & Jæger, 2014, s. 81 – 82).

3.7 Egne erfaringer med metode

Det er viktig å kunne være kritisk til eget arbeid med metode og innsamling av datamateriale. Ingen metoder er helt uten feil, og i etterkant kan det være behov for å reflektere over metoden man har tatt i bruk. En ulempe med å bare intervjuer to barnehagelærere er at en får lite informasjon til å generalisere. På den andre siden opplever jeg at informantene ga meg ganske like svar, som kan tyde på at barnehagelærere gjerne har en lik oppfatning når det gjelder temaet stille barn og deres utvikling av sosial kompetanse.

Selv om situasjonen med Corona-pandemien/COVID-19 førte til endring i mitt planlagte opplegg, opplever jeg ikke at det gikk negativt utover arbeidet med bacheloroppgaven og intervjuene. Jeg fikk da erfare to ulike varianter for intervju, ett hvor jeg og informanten satt ansikt til ansikt og ett telefonintervju. Det å intervjuer andre personer er utfordrende uten noen tidligere erfaring, og er en situasjon man mestrer bedre når man har øvd og erfart det flere ganger. Et element som kan oppleves utfordrende er å stille de riktige oppfølgingsspørsmålene og be om konkretisering av enkelte svar under et intervju, slik at en får svar på det man faktisk er ute etter å få svar på. Jeg hadde notert ned noen spørsmål som kunne brukes som oppfølgingsspørsmål dersom det passet seg. Jeg opplevde at jeg klarte å stille oppfølgingsspørsmål til begge informantene, men det var muligens litt lettere under intervjuet hvor vi satt ansikt til ansikt, så hverandres kroppsspråk og kunne se når den ene av oss var ferdig å snakke. Det var lettere å stille oppfølgingsspørsmål når svarene informanten kom med var mer utfyllende. Jeg opplevde intervjuene som naturlige og at begge partene var komfortable i settingen. Jeg føler jeg hadde passelig mengde med spørsmål, og svarene jeg fikk var interessante, lærerike og relevante og belyste min problemstilling (Bergsland & Jæger, 2014, s.80 – 81).

4.0 Presentasjon av funn

I denne delen skal jeg presentere funnene jeg har gjort angående stille barn i barnehagen og utviklingen av deres sosiale kompetanse, og vise til svarene fra intervjuene jeg har gjennomført. Jeg har valgt ut informasjon fra de delene av intervjuene som jeg opplever som mest relevant i forhold til min problemstilling: *«Hvilken forståelse har barnehagelærere om stille barn i barnehagen, og hvordan kan barnehagelærere støtte stille barn og deres utvikling av sosial kompetanse?»*. Jeg presenterer her funnene mine gjennom fire punkter.

4.1 Begrepsforståelse av begrepene stille barn og innagerende atferd

Jeg startet intervjuene mine med å spørre informantene om hvilken forståelse de hadde av ulike begrep, hvor to av begrepene var stille barn og innagerende atferd. Dette var begreper begge informantene hadde kjennskap til, og en forståelse av hva innebar. Jeg spurte også om hvordan informantene så på begrepet utagerende atferd som en motsetning til innagerende atferd. Deres forståelse var preget av barn de selv hadde møtt og møter i egen praksis.

Informant A sin forståelse av stille barn: *«Med stille barn så tenker jeg på de som gjør veldig lite ut av seg, som har lett for å trekke seg litt unna når det er masse som skjer, som gjør at man da plutselig merker at det er noen som ikke er med på det som skjer. De vil kanskje sitte litt for seg selv og holde på med sine egne ting. Ja, det er barn en gjerne ikke merker er der og som dessverre faktisk er lett å overse.»*

Informant B sin forståelse av stille barn: *«Stille barn er stille og rolige barn som er mer reservert og har en forsiktig holdning. De kan gjerne observere nye situasjoner og hva som skjer før de møter situasjonen direkte. Kanskje det er mer observante barn som ofte er oppmerksom på alt som omgir de.»*

Informant A sin forståelse av innagerende atferd: *«Innagerende atferd blir jo disse stille barna egentlig et eksempel på. Du ser gjerne ikke så mye hva de gjør på, og de holder ofte følelsene sine inni seg. De kan kanskje sitte og gråte fordi de er lei seg for noe, men det kan være vanskelig å finne ut av hva de er lei seg for. Og så har du de som viser en mer utagerende atferd som blir en slags motsetning til de som viser en innagerende atferd, som har lett for å overdøve de litt mer stille og forsiktige barna. Dette kan gjøre at det ikke blir så lett å legge merke til dersom barn som viser innagerende atferd kan ha det vanskelig og*

trenger hjelp. Det er litt av den konflikten man da har, det med at man ikke alltid merker de stille barna. Det er den store faren med det.»

Informant B sin forståelse av innagerende atferd: *«Innagerende atferd er en atferd der følelser, opplevelser og tanker holdes og vendes mot en selv. Når en bruker begreper som innadvendt og innagerende atferd så kan det være et adferdsproblem. Innagerende atferd er lite synlig og derfor kanskje mer slitsomt for barnet selv enn andre rundt. Det kan være at de ikke blir sett og atferden kan hindre dem i å lære og ta sosial kontakt. Men den atferden vil være avhengig av hvilken situasjon barnet er i. Som en motsetning til innagerende atferd vil utagerende atferd ofte oppleves som mer utfordrende for andre. De er mer synlige enn barna som viser innagerende atferd, lever på impulser og tar ikke helt hensyn til situasjonen.»*

Når jeg analyserte datamaterialet avdekket jeg at informantene opplever stille barn som forsiktede og observante. De er barn som gjør lite ut av seg, og det gjør at de dessverre er lett å overse i en større barnegruppe. Det kom også frem at stille barn er et eksempel på det å vise innagerende atferd. Informantene hadde en felles oppfatning av at barn som viser innagerende atferd holder følelser og tanker inni seg selv, og at dette påvirker disse barna negativt i læringssituasjoner. Jeg spurte også hvordan de oppfattet begrepet utagerende atferd, og da innagerende atferd som en motsetning til utagerende atferd. Informantene så på atferdsuttrykkene som motsetninger til hverandre. Barn som viser utagerende atferd har en mer synlig og utfordrende atferd for omgivelsene, enn barn som viser innagerende atferd og som har lettere for å bli usynlig i mengden. Jeg spurte også om hvordan informantene tilnærmer seg barn som viser innagerende atferd. Da hadde de begge en tanke om at de måtte være mer forsiktede, tålmodige og anerkjennende i møte med barnet, for å kunne bygge en relasjon basert på tillit og trygghet.

4.2 Begrepsforståelse av sosial kompetanse

Videre spurte jeg hva informantene la i begrepet sosial kompetanse. Informantene ordla seg naturligvis ulikt, men de hadde en felles forståelse av sosial kompetanse som noe grunnleggende viktig, og som ferdigheter man bør ha for å mestre sosiale situasjoner.

Informant A sitt svar om forståelse av begrepet sosial kompetanse: *«Jeg tenker sosial kompetanse handler om hvordan man er sammen med andre, at man kan fungere sammen og at barn for eksempel kan leke sammen, gjøre rettferdige avtaler seg imellom og prate med hverandre.»*

Informant B sitt svar om forståelse av begrepet sosial kompetanse: *«Jeg tenker sosial kompetanse er et sett med ferdigheter, kunnskaper og holdninger som vi trenger for å mestre ulike sosiale samspill og miljøer.»*

4.3 Hvordan barnehagen kan bidra til å være en støtte for stille barn og barn som viser innagerende atferd

Jeg spurte informantene om hvordan barnehagen kan være en forebyggende arena for stille barn og barn som viser innagerende atferd, og hva som er viktig i en pedagogisk praksis for å støtte disse barna.

Informant A sitt svar til hva som er viktig i en pedagogisk praksis for å støtte og tilrettelegge for stille barn og barn som viser innagerende atferd: *«Det er noe med å gjøre lekemiljøet så åpnet at de tør å delta i leken og å få de til å åpne seg litt opp. Hos små barn så har jo ikke alle like mye språk, så det er ikke alltid at de kan si hva de vil. Jeg tenker at det å observere barn i leken, se hvordan de oppfører seg rundt andre barn og hvem de trekker seg mot, vil kunne være et viktig virkemiddel for å se hva disse barna trenger.»*

Informant B sitt svar til hva som er viktig i en pedagogisk praksis for å støtte og tilrettelegge for stille barn og barn som viser innagerende atferd: *«Det handler om tilknytning, bygge tillit, være anerkjennende, og være emosjonelt tilgjengelig. At vi møter barn der de er i forhold til interesser og mestring. At vi gir mestringssopplevelser og det gjelder jo alle barn, men ja det handler jo om å se litt bak den atferden som vises. Det handler også om tidlig innsats hvor en kan identifisere vansken på et tidlig stadium. Og voksne må ha kunnskap om relasjonsbygging.»*

Informant A sitt svar til hvordan barnehagen kan være en forebyggende arena for stille barn og barn som viser innagerende atferd: *«Vi som jobber i barnehagen skal se barna og prøve å få de opp og frem. Vi skal hjelpe de med å gi de selvtillit og tro på seg selv. Det tenker jeg er viktig. Det er noe med å jobbe med å styrke de rett og slett, og at de føler seg trygg for at de skal kunne åpne seg opp og være sammen og leke med andre barn.»*

Informant B sitt svar til hvordan barnehagen kan være en forebyggende arena for stille barna og barn som viser innagerende atferd: *«Det er det at vi kan legge til rette for gode sosiale mestringssituasjoner og at vi kan gi positive erfaringer med å være sammen med barn og*

voksne. At barn får øve seg på å tilnærme seg andre barn i lek og danne vennskap. Og at voksne setter av tid og rom for at de skal medvirke og være gode rollemodeller.»

Når jeg sammenligner svarene på det første spørsmålet, ser jeg at informant A sitt svar handler mer om lekemiljøet og observasjon av lek, mens informant B sitt svar handler om trygge relasjoner, at voksne må være emosjonelt tilgjengelig og hvordan den voksne møter barnet. Likevel trekker de begge fram viktigheten av å gi barn positive erfaringer og mestringsfølelser i sosiale samspill med andre barn.

4.4 Å arbeide med utvikling av sosial kompetanse hos barn i barnehagen

Informant A sitt svar til hvordan en kan arbeide med sosial kompetanse hos barn: *«Det føler jeg vi jobber veldig mye med. For eksempel når det gjelder de yngste barna så må vi være med i leken og delta aktivt. Vi må lære de disse kodene som for eksempel hvordan man tar kontakt og initiativ til lek. Små barn eller barn som har dårlig språk, ser vi ofte bruker fysiske måter på å kontakte hverandre. Vi må lære barn at vi ikke kan bite eller slå, men at man heller kan spørre om noen vil leke og kanskje ta med en leke for å vise dem. Vi bruker jo også mange ord og setter ord på ting, som å si at vi skal være gode med hverandre. Vi er nok raske med å si ifra hvis noen ikke er snille med hverandre. Vi må være gode rollemodeller for dem. Og så tenker jeg det er viktig med voksnes deltakelse nede på gulvet, og være til stede ute og inne, det er på en måte det viktigste virkemiddelet vi har. Sosial kompetanse er noe av det viktigste vi jobber med, og sosial kompetanse, lek og læring henger jo i hop alt sammen. Det er liksom et av punktene som alltid blir tatt opp på foreldresamtaler.»*

Informant B sitt svar til hvordan en kan arbeide med sosial kompetanse hos barn: *«Det kan være å lære barna om turtaking, og å hevde sine egne meninger og ønsker. Det å bli lyttet til er en mestring og kan stimulere barn til å prøve ferdighetene sine i nye situasjoner igjen. Det handler om å utvikle barns lekekompetanse og legge til rette for et stimulerende lekemiljø, for leken gir jo så mange muligheter for å fremme ulike sider hos barn. Det er også viktig med et bra språkmiljø hvor man kan dele egne meninger, sette ord på vanskelige følelser, å føle seg forstått av andre og ha samtaler med barna om dette. Vi kan også bruke virkemidler som bøker, dramatisering, lekegrupper og samarbeidsgrupper for å jobbe med sosial kompetanse.»*

Her stilte jeg spørsmål til informantene om hvordan en kan arbeide med sosial kompetanse hos barn i barnehagen. De uttrykte begge to at sosial kompetanse er noe grunnleggende viktig

og informant A svarte også at sosial kompetanse er et punkt som alltid blir tatt opp på foreldresamtaler. Begge informantene sa at de hadde et bevisst forhold til å arbeide med sosial kompetanse, og så viktigheten av å arbeide med det. Jeg opplever at informantene har ganske lik forståelse og begge nevner at det er viktig å bruke språket, og lære barn å sette ord på følelser og tanker. Informant A sitt svar er preget av voksnes deltakelse og at voksne må være gode rollemodeller. Informantene ser på sosial kompetanse som noe helt grunnleggende for lek og læring.

5.0 Drøfting

I denne delen skal jeg med utgangspunkt i teorien jeg har brukt og funnene jeg har presentert, diskutere de funnene som jeg opplever som mest relevante for å kunne svare på min problemstilling: «*Hvilken forståelse har barnehagelærere om stille barn i barnehagen, og hvordan kan barnehagelærere støtte stille barn og deres utvikling av sosial kompetanse?*» (Bergsland & Jæger, 2014, s.57).

5.1 Stille barn og innagerende atferd som atferdsproblematikk i barnehagen

Informantene hadde en felles forståelse av stille barn som reserverte og forsiktige barn, som gjerne trekker seg litt unna og er observante for nye situasjoner. Innagerende atferd beskrev de som lite synlig atferd, hvor følelser og tanker blir holdt for seg selv. Informant B påpekte at «*den atferden vil og være avhengig av hvilken situasjon barnet er i*». Dette kan ses i sammenheng med det jeg tidligere har nevnt i kapittel 2.1 hvor Lund (2012, s.29 – 31) skriver at vi viser ulik atferd etter hvor vi er og hvem vi er med. Jeg tenker at dette er viktig å huske på som voksen i barnehagen hvor en møter mange ulike barn med ulike personligheter og atferd, for å unngå at man kategoriserer barn som enten «den som aldri sier noe», eller «den urolige». Som tidligere nevnt finnes det ulike grunner til at barn er stille og viser innagerende atferd. Informant A la til at vedkommende tenker at innagerende atferd har litt med personlighet å gjøre og at noen er forsiktige av natur. Lund (2012, s.25 – 30) hevder at det kan være ulike grunner til at både barn og voksne er stille og viser innagerende atferd, som for eksempel at en er usikker, er utrygg, har manglende språkkompetanse, blir mobbet, er deprimert eller, som informant også A nevnte, at en er sjenert av natur. Jeg tenker at det er viktig å huske at det ikke nødvendigvis trenger å være en alvorlig grunn til at barn er stille, men det kan også være et signal på mistilpasning, slik Lund (2012, s. 25 – 30) nevner. Informant A sa også ut ifra egne opplevelser, at når man blir godt kjent med barn som er stille så får man gjerne et nært forhold til dem, nettopp fordi disse barna gjerne er den typen barn som liker en trygg og nær relasjon til en voksen.

Informant B sier i svaret på spørsmålet om forståelse av innagerende atferd at «*Når en bruker begreper som innadvendt og innagerende atferd så kan det være et atferdsproblem*». Det kan være utfordrende å skille mellom når innagerende atferd hos barn kan regnes og defineres som en reell adferdsvanske eller om det å være innadvendt er en del av barnets personlighet. Lund (2012, s.22 – 26) mener en atferd kan regnes som et atferdsproblem når den utfordrer og

forårsaker en utrygghet i omgivelsene rundt, og ikke tilsvarer forventningene fra omgivelsene. Atferden er en utfordring for barnet selv dersom den hindrer barnet i å danne gode relasjoner, uttrykke følsomhet og forhindrer barnet i å lære. Dette handler om en oppfatning av at atferdsvansker kommer frem og blir til i samsvar med omgivelsene, fordi barnet ikke klarer å møte og handle etter forventningene. Når en skal se nærmere på innagerende atferd som atferdsvanske, kan man sammenligne det med hvordan begrepet utagerende atferd anvendes innenfor atferdsproblematikken. Ingrid Lund (2012, s.22 – 26) ser på begrepet innagerende atferd som et atferdsproblem, og begrunner det med at det er en motsetning til begrepet utagerende atferd som er et velkjent begrep for atferdsvansker. På den ene siden kan man forstå at utagerende atferd i større grad kan forstås som et atferdsproblem fordi det er en atferd som er mer utfordrende for omgivelsene rundt, men samtidig kan konsekvensene av både innagerende og utagerende atferd være like store for barnet. Begge informantene nevnte at utagerende atferd er mer synlig, og er dermed lett å overdøve de mer stille barna. Som voksen kan man se etter hvilken kontekst barnet er stille i, hvilke konsekvenser det skaper for sosiale oppgaver, hvilken påvirkning innagerende atferd har på livskvaliteten, og hvor ofte barnet viser slik atferd. Jeg tenker at voksne i barnehagen må prøve å se barnets atferd i sin helhet og se bak den innagerende atferden for å forstå hvorfor barnet er stille. Noen barn er stille og viser en innagerende atferd fordi de ikke har det bra, og det er den måten de velger å uttrykke det på. Da er de avhengige av voksne legger merke til de stille barna, og som kan lese og oppfatte atferden. Å danne en relasjon mellom en voksen og et barn i barnehagen hvor barnet føler seg helt trygg, kan ta tid, men samtidig har man som barnehagelærer et ansvar for å at alle barn skal bli sett som de er (Lund, 2012, s.22 – 26). Jeg spurte informantene om de noen gang hadde vurdert å be om spesialpedagogisk hjelp for barn som viser innagerende atferd, hvor Informant B hadde opplevd det en gang. Da fikk personalet i barnehagen veiledning på hvordan de kunne tilnærme seg og jobbe rundt barnet det gjaldt.

5.2 Hvordan barnehagen kan bidra til å være en støtte for stille barn og barn som viser innagerende atferd

I en travel hverdag i barnehagen kan det oppleves som mer behagelig med de barna som er stille og ikke tar så mye plass. Samtidig kan slike egenskaper ved barnet føre til at det er lett for å overse i en større gruppe. Da får ikke de barna det gjelder den støtten og anerkjennelsen de trenger, fordi de selv ikke gir uttrykk for at de krever det (Lund, 2012, s.22). Informant B sa at for å støtte og tilrettelegge for stille barn og barn som viser innagerende atferd handler

det om å prøve å se atferden i sin helhet, for å tidlig kunne identifisere vansken. Ved tidlig innsats kan barnehagelærere samarbeide med andre samarbeidspartnere med faglig kompetanse, som gir mulighet for å identifisere atferdsvansken, og gir økt bevissthet som bidrar positivt til videre utvikling (Pettersen, 2019).

Informant B sa også at for å støtte de stille barna, må man som voksen være anerkjennende og emosjonelt tilgjengelig. Dette kan en se i sammenheng med det Nielsen (2007, s.37 – 38) skriver om at den voksne må akseptere barns følelser og hjelpe å sette ord på dem, slik at barna opplever å bli sett og forstått. Stille barn trenger voksne som er emosjonelt tilgjengelig og som gir tydelige anerkjennelser. På den måten blir stille barn også trygge barn slik at de igjen kan uttrykke behov og ønsker. Voksne i barnehagen som er myndige og har kontroll, samtidig som de viser omsorg og har en evne til å gjøre individuelle tilpasninger, skaper tillit og trygghet hos barn. Barn er observante og får med seg hvem de voksne gir oppmerksomheten sin til. Voksne kan gjøre de stille barna mer attraktive for de andre barna ved å gi dem positiv oppmerksomhet (Pettersen, 2019). Jeg tenker at når et barn er stille og forsiktig kan det være fort å tenke at barnet vil være alene, og at det ikke plager barnet dersom det ikke blir invitert inn i fellesskapet. Det er viktig å huske at det ikke nødvendigvis betyr at barnet ikke har lyst til å delta, men kanskje barnet trenger hjelp og støtte for å komme i gang. Både barn som viser innagerende atferd og alle andre barn, trenger voksne som tar dem på alvor og møter barna på barnas premisser. Samtidig kan det være en utfordring å finne en balanse mellom å støtte og utfordre barn som er stille. Informant A sa at de voksne i barnehagen sin jobb er å få barna opp og frem, og gjøre barna trygge på seg selv og omgivelsene, slik at de lettere skal kunne åpne seg opp. Dette kan man løse ved å lage lekegrupper på tvers av vennskap, for å utfordre barna. Barna kan møte slike lekegrupper med motstand, fordi de da må bevege seg ut av det som er kjent og trygt. For stille barn og barn som viser innagerende atferd kan likevel dette være veien til å oppleve sosiale mestringssituasjoner, slik informant B nevne er viktig. Nielsen (2007, s.15) trekker også dette fram som eksempler på måter å støtte stille barn og barn som viser innagerende atferd i barnehagen på. Det kan være positivt å dele barna inn i små grupper da barn som er stille og viser innagerende atferd, har lettere for å delta med andre barn i mindre grupper. Her kan voksne være til stede i leken for å veilede barna. Stille barn vil da ha enklere for å tørre å være aktiv og deltakende, dersom voksne er tilgjengelig og støttende i sosiale samspill mellom barn (Pettersen, 2019).

5.3 Å arbeide med utvikling av sosial kompetanse hos barn i barnehagen

Sosiale ferdigheter og kompetanse utvikles i både hverdagslige og formelle sosiale samspill og interaksjoner mellom mennesker (Lamer, 1997, s.19 – 20). Informantene hadde begge en forståelse av sosial kompetanse som begrep, hvor de samlet sett sa at det handler om å ha ferdigheter som gjør at en kan fungere i sosiale samspill sammen med andre. Dette kan en se i samsvar med det jeg har presentert i teoridelen, hvor Lamer (1997, s.19 – 20) skriver at sosial kompetanse handler om å ha en evne til å mestre sosiale situasjoner. Stille barn og barn som viser innagerende atferd foretrekker ofte å være for seg selv eller i mindre grupper, og vil derfor gjerne trenge hjelp og støtte for å utvikle sine sosiale ferdigheter. Det er ferdigheter som å samarbeide, tilpasse følelsene sine, ta ansvar og ikke la seg styre av andre barn (Pettersen, 2019). Informant B sa at barn kan øve seg på å hevde sine egne meninger for å utvikle sosial kompetanse. Det å bli lyttet til og forstått gir en mestringsfølelse som kan gjøre at barn vil prøve ut ferdighetene sine igjen. Lamer (1997, s.114 – 115) beskriver, som tidligere nevnt, fem hovedområder knyttet opp mot sosial kompetanse, hvor ett av dem er selvhverdelse som handler om det å tørre å påkalle seg oppmerksomhet, og å si egne ønsker og meninger høyt.

Ifølge informant A krever arbeid med utvikling av sosial kompetanse hos barn, at voksne er deltakende i leken for å lære barna sosiale koder, som å ta kontakt og initiativ. Lamer (1997, s.36) skriver om at man kan jobbe med løsningsstrategier med barn for å utvikle sosiale ferdigheter, som for eksempel hvordan barn kan ta initiativ til lek og hva barna kan gjøre dersom de blir avvist. Gjennom sosialisering med andre får barn en opplevelse og bekreftelse av seg selv, og utvikler dermed en forståelse av selvverd, som nevnt tidligere i teoridelen. Selvverd handler om hvordan en person verdsetter og ser på seg selv som individ. Dette er en utviklingsprosess som foregår hele livet, og dermed er stille barn og barn som viser innagerende atferd avhengig av å ta del i sosiale samspill, og være i relasjoner med andre barn og voksne. Det handler om å bygge selvtillit og tro på seg selv (Askland & Sataøen, 2013, s. 149 – 150).

Informant A nevnte at voksne må være gode rollemodeller for barn, gjøre prososiale handlinger og vise barna hva det vil si å være gode med hverandre. Barn har stor betydning for hverandres utvikling av sosiale ferdigheter. Barn som kan tilpasse atferden sin etter andre barn og har gode sosiale ferdigheter, er også gode rollemodeller for stille barn og barn som viser innagerende atferd (Pettersen, 2019). Voksne i barnehagen trenger kunnskap om hvilke

BLUBACH

Kandidatnummer: 470

Innleveringsfrist: 02.06.2020

pedagogiske virkemidler en kan ta i bruk for å arbeide med utvikling av sosial kompetanse hos barn (Vedeler, 2007, s.114). Informant B nevner noen konkrete virkemidler som lekegrupper, dramatisering og bøker. Ved å ta i bruk bøker og fortellinger kan barn sammenligne situasjoner i boken med sitt eget liv, prøve å sette seg inn i handlingen som foregår og sette ord på hva de tror personene føler. Gjennom dramatisering kan barn lære om prososial atferd og empati hvor dramatiseringen for eksempel kan handle om å dele eller å hjelpe. Barna kan vurdere og reflektere over handlingen og si om personene i dramatiseringen gjorde noe bra eller ikke (Utdanningsdirektoratet, 2018). Sosial kompetanse er en god læringsstøtte, og å gå fra å være passiv til aktiv deltaker i sosiale settinger bidrar til en positiv utvikling. Det er viktig for trivsel og vennskap for stille barn og barn som viser innagerende atferd (Pettersen, 2019).

6.0 Avslutning

Avslutningsvis vil jeg oppsummere det jeg har drøftet for å kunne svare på problemstillingen min: «*Hvilken forståelse har barnehagelærere om stille barn i barnehagen, og hvordan kan barnehagelærere støtte stille barn og deres utvikling av sosial kompetanse?*». Jeg opplever at informantene mine har en kjennskap til og en forståelse av begrepet stille barn. Samlet sett har de en forståelse av stille barn som rolige og forsiktige barn som gjør lite ut av seg og dermed også dessverre er lett for å overse i en barnegruppe. Det kan være utfordrende å skille mellom når slik innagerende atferd kan regnes som en reell atferdsvanske. Da kan voksne se på hvor ofte barnet viser innagerende atferd, hvor store konsekvenser det skaper og i hvilke sammenhenger barnet viser slik atferd. Likevel er det sentralt å påpeke at alle mennesker viser ulik atferd ut ifra hvilken situasjon man befinner seg i (Lund, 2012, s.22 – 26).

Barnehagelærere kan støtte stille barn og deres utvikling av sosial kompetanse ved å være emosjonelt tilgjengelig, anerkjennende og støtte barna på barnas premisser. Voksne må prøve å balansere mellom å støtte og å utfordre de stille barna, og kan utfordre barna ved å organisere små lekegrupper på tvers av trygge vennskap. Dette kan bli møtt med motstand, men også føre til mestringssituasjoner hos barna, som er viktig for videreutvikling av sosiale ferdigheter (Nielsen, 2007, s.15). For å utvikle sosiale kompetanse hos stille barn og barn som viser innagerende atferd, kan voksne i barnehagen arbeide med løsningsstrategier hos barn, som å ta kontakt og initiativ til lek (Lamer, 1997, s. 36). Stille barn kan lære å sette ord på følelser og meninger, og det å bli lyttet til skaper en mestringfølelse. Stille barn og barn som viser innagerende atferd i barnehagen trenger voksne som er trygge og gode rollemodeller, og som tar dem på alvor (Nielsen, 2007, s.37 – 38).

Målet mitt med denne oppgaven var å få kunnskap om hvilken forståelse barnehagelærere har om stille barn i barnehagen, og hvordan voksne i barnehagen kan støtte disse barna og deres utvikling av sosial kompetanse. Prosessen har vært lærerik og jeg har fått ny kunnskap om temaet, både gjennom teori som jeg har arbeidet med, og intervju av barnehagelærere.

Dersom jeg skulle ha gjort noe annerledes ville jeg ha spurt informantene om å tydeliggjøre forskjellen mellom begrepene stille barn og innagerende atferd, og når slik atferd kan defineres som en atferdsvanske. Det jeg ønsker å ta med meg videre i arbeidslivet ut ifra mitt eget arbeid, er viktigheten av det å danne trygge relasjoner til barn, og å ta alle barn og barns atferd på alvor. Det handler om at alle barn skal oppleve å bli sett, hørt og forstått som den de er.

7.0 Litteraturliste

Askland, L. & Sataøen, S.V. (2013). *Utviklingspsykologiske perspektiv på barns oppvekst* (3. utg.). Oslo: Gyldendal Akademisk.

Bergsland, M. D. & Jæger, H. (red.) (2014). *Bacheloroppgaven i barnehagelærerutdanningen*. Oslo: Cappelen Damm AS.

Drugli, M. B. (2013). *Atferdsvansker hos barn. Evidensbasert kunnskap og praksis*. Oslo: Cappelen Damm AS.

Drugli, M. B. & Lekhal, R. (2018). *Livsmestring og psykisk helse*. Oslo: Cappelen Damm AS.

Kunnskapsdepartementet. (2007). *... og ingen sto igjen. Tidlig innsats for livslang læring*. (Meld. St. nr.16 (2006 – 2007)). Oslo: Kunnskapsdepartementet

Lamer, K. (1997). *Du og jeg og vi to! Om å fremme sosial kompetanse*. Oslo: Universitetsforlaget.

Lund, I. (2004). *Hun sitter jo bare der! Om innagerende atferd hos barn og unge*. Bergen: Fagbokforlaget.

Lund, I. (2012). *Det stille atferdsproblemet. Innagerende atferd i barnehagen og skole*. Bergen: Fagbokforlaget.

Løkken, G. & Søbstad, F. (2013). *Observasjon og Intervju i barnehagen*. (4. utg.). Oslo: Universitetsforlaget.

Nielsen, A. (2007). *Fra snill til englevill*. Oslo: Pedagogisk Forum.

Pettersen, S. (2019, 30. juli). *Hvordan møte og forstå de stille barna i barnehagen*. Utdanningsnytt. Hentet fra: <https://www.utdanningsnytt.no/fagartikkel-selektiv-mutisme-spesialpedagogikk/hvordan-mote-og-forsta-de-stille-barna-i-barnehagen/110597>

Rienecker, L. & Jørgensen, P. S. (2013). *Den gode oppgaven. Håndbok i oppgaveskriving på universitet og høyskole*. (2.utg.). Bergen: Fagbokforlaget.

Utdanningsdirektoratet. (2017). *Rammeplan for barnehagen: Innhold og oppgaver*. Hentet fra: <https://www.udir.no/globalassets/filer/barnehage/rammeplan/rammeplan-for-barnehagen-bokmal2017.pdf>

Utdanningsdirektoratet. (2018, 08.mars). Barns trivsel-voksnes ansvar. Henter fra: <https://www.udir.no/laring-og-trivsel/stottemateriell-til-rammeplanen/trivselsveileder/5-Sosial-kompetanse/>

Vedeler, S. (2007). *Sosial mestring i barnegrupper*. Oslo: Universitetsforlaget.

Vedlegg 1: Samtykkeerklæring

Innhenting av informasjon til bacheloroppgave

Hei!

Som student på siste året av barnehagelærerutdanningen ved Høgskulen på Vestlandet, skal jeg skrive en bacheloroppgave hvor jeg har valgt temaet sosial kompetanse og de stille barna i barnehagen. Jeg har valgt dette temaet da jeg finner det interessant og har lyst til å lære mer om det, og sosial kompetanse i seg selv er noe jeg ser på som grunnleggende viktig i flere sammenhenger. Problemstillingen jeg arbeider med er som følger; «hvordan tilrettelegger barnehagelærere for å fremme sosial kompetanse blant de stille barna i barnehagen?». I forbindelse med min bacheloroppgave ønsker jeg å spørre om å intervju deg som er barnehagelærer, for å innhente informasjon til oppgaven. Jeg ønsker å intervju barnehagelærere da jeg tenker du/dere sitter inne med nyttig kunnskap og erfaringer som vil komme godt med i min oppgave.

Dersom du velger å delta i intervjuet vil det innebære at jeg stiller deg noen spørsmål (som det er mulig å få i forkant av selve intervjuet dersom du ønsker) rundt temaet og problemstillingen min. Intervjuet vil bli tatt opp på en privat lydopptaker, og vil bli slettet etter transkribering. Intervjuet skal være anonymt som vil si at ingen av oss skal nevne personopplysninger verken om oss selv eller andre under intervjuet. Dette gjelder åpenbare personopplysninger som navn på barn, men også at det ikke skal nevnes historier hvor det er mulig å identifisere personer gjennom opplysningene som blir fortalt. Prosjektet mitt blir meldt til NSD, norsk senter for forskningsdata AS, på bakgrunn av det blir brukt lydopptaker. Jeg ønsker å bruke lydopptaker slik at jeg får med meg mest mulig informasjon ut av selve intervjuet og igjen får brukt det i oppgaven min. Datainnsamlingen vil kun jeg og veileder min på høgskolen ha tilgang til.

Intervjuet er selvsagt frivillig å delta i og det er helt mulig å trekke seg underveis dersom det ønskes. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg dersom du velger å trekke deg og det vil fortsatt forgå anonymt. Som informant har du mulighet til å spørre om innsyn, retting og begrenning av datamaterialet jeg innhenter. Håper du ønsker å delta og at intervjuet blir en positiv opplevelse hvor du som informant har erfaringer som du ønsker å dele med meg.

Kontaktinformasjon:

Student:

Veileder:

NSD, norsk senter for forskningsdata AS: nsd@nsd.no

Med vennlig hilsen,

Student

BLUBACH

Kandidatnummer: 470

Innleveringsfrist: 02.06.2020

Vedlegg 1: Samtykkeerklæring

Samtykke

Jeg har mottatt og forstått informasjon om bachelor og har fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til:

- å delta i intervju med lydopptak

Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet, ca.02.06.20.

(Signert av prosjektdeltaker, dato)

Vedlegg 2: intervjuguide

Intervjuguide til bacheloroppgave

Introduksjon: Fortelle litt om formålet med studiet og hvorfor jeg ønsker å bruke intervju med lydopptak som metode. Fortelle at intervjuet er anonymt, og båndopptaket vil bli slettet etter transkribering. Jeg vil påpeke at ingen skal nevne navn under intervjuet eller annen personopplysning om seg selv eller andre. Dette gjelder også fortellinger hvor det mulig å identifisere person(er) gjennom opplysningene som blir fortalt.

Hva er din utdanning?	
Hvor lenge har du jobbet i barnehage?	
Hva legger du i begrepet sosial kompetanse?	
Hva legger du i begrepet stille barn?	
Hvordan forstår du begrepene innagerende atferd og utagerende atferd og eventuelt motsetningen av disse begrepene?	
Hvilke erfaringer har du med barn med innagerende atferd?	
Hvordan tilnærmer du deg barn med innagerende atferd i forhold til andre barn?	
Hva mener du er viktig i en pedagogisk praksis for å støtte og tilrettelegge for de stille barna?	
Hvordan kan barnehagen være en forbyggende arena for stille barn og barn som viser innagerende atferd?	
Har du/dere noen spesielle tiltak for stille barn og barn med innagerende atferd?	
Er det noe samarbeid med foresatte til barna som viser denne typen atferd?	
Hvordan kan en arbeide med sosial kompetanse hos barn? -Konkrete eksempler på hva en kan gjøre?	
Eventuelt	
Noe du ønsker å tilføye?	